

Aanvallende roofvogels in het Noord-Kennemerlands Duin

Jos A. Vroege

In 2008 publiceerde Rob Bijlsma in dit tijdschrift een artikel over ‘Aanvallende roofvogels en mensen’. Dat artikel gaat voor een deel over aanvallen op mensen uit het algemene publiek en voor een ander deel over aanvallen op roofvogelaars die nestcontroles uitvoeren. Uit ‘Mijn roofvogels’, waarin onder de titel ‘Ten aanval’ een bewerking verscheen van dit artikel, blijkt dat Rob bij het klimmen naar nesten van Boomvalken *Falco subbuteo*, Sperwers *Accipiter nisus*, Haviken *Accipiter gentilis*, Buizerds *Buteo buteo* en Wespendienven *Pernis apivorus* in de jongenfase in respectievelijk 8%, 5%, 5%, 1% en 0% van de gevallen door een van de ouders is aangevallen. Bij de Boomvalk en de Buizerd ging het daarbij alleen om schijnaanvallen. Door de Sperwer en Havik werd hij in respectievelijk 2% en 1% van de gevallen ook geraakt (Bijlsma 2012)¹.

In 2013 rapporteerden Hanneke Sevink en Rob Bijlsma in De Takkeling over 30 meldingen van aanvallen van roofvogels op mensen uit het algemene publiek. Zij kregen die meldingen onder andere binnen via de websites van de Werkgroep Roofvogels Nederland en van de Atletiekunie. In hun artikel wordt een aantal conclusies over aanvallen op niet-roofvogelaars uit eerdere publicaties bevestigd:

1. De daders zijn in alle gevallen Buizerds.
2. De aanvallen vinden uitsluitend in het broedseizoen plaats, en dan vooral halverwege de nestjongenfase (mei en juni, vooral begin juni).
3. Het aantal incidenten per jaar is gering.

Op grond van hun analyse van deze gevallen komen de auteurs met een aantal verijningen:

4. Aanvallen komen over bijna het hele land voor, maar vooral in bosrijke streken.
5. De meeste slachtoffers vallen onder hardlopers.
6. Solitaire personen lopen een groter risico te worden aangevallen dan meerdere personen bijeen.
7. Het aantal aanvallen per persoon is zelden groter dan drie.
8. De meeste aanvallen zijn gericht op het hoofd.
9. Het dragen van een hoofddeksel leidt niet tot meer/minder aanvallen.
10. Iets meer dan de helft van de aanvallen is raak (de rest een scheervlucht).
11. Rake klappen zijn zelden ernstig genoeg voor doktersbezoek.

¹ Ook bij de Boomvalk blijkt het voor te komen dat de nestcontroleur bij een aanval door het vrouwtje wordt geraakt. Zo schrijft Bijlsma (1980): “Haar aanvallen kunnen zo driest zijn dat ze zelfs daadwerkelijk aangrijpt zoals ik zelf heb meegemaakt. Met vleugels en poten kan ze de indringer een stevige klap verkopen.” Bij het klimmen naar nesten van Boomvalken, Sperwers, Haviken, Buizerds en Wespendienven is Rob in de eifase alleen weleens aangevallen door een Havik. Dat gebeurde in 1% van de gevallen (Bijlsma 2012).

De 30 meldingen waarop Sevink en Bijlsma hun artikel baseerden waren, zoals bij punt 4 wordt aangegeven, afkomstig uit vrijwel alle windstreken. “Opmerkelijk genoeg ontbraken meldingen uit het dichtst bevolkte deel van het land, de kuststreek.” Een jaar eerder schreef ik echter in dit tijdschrift dat in 2011 in de duinen bij Castricum trimmers en fietsers “voor het derde jaar op rij door een Buizerdpaar” waren aangevallen (Vroege, 2012a). Aanvallen door Buizerds komen dus in het hele land voor. In dit artikel zet ik alle bij de Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin (RNKD) bekende gevallen van aanvallende roofvogels in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee op een rij en ga ik, voor zover de beschikbare informatie dat toelaat, na of de bovengenoemde conclusies ook voor dit gebied geldig zijn.

Foto 1. Waarschuwing voor aanvallende Buizerds, Van Oldenborghweg, Castricum, juni 2009 (Foto: Jos Vroege). *Sign to warn the public against aggressive Buzzard, Castricum, June 2009.*

Werkwijze

Bij het schrijven van dit artikel maakte ik gebruik van (1) een artikel van Huub Huneker (1994) over onderzoek naar ‘Boomvalken in het Noordhollands Duinreservaat’, (2) de verslagen van de RNKD uit de periode 1995-2014, (3) de aantekeningen van mij en mijn collega’s uit gebied Castricum uit de periode 2000-14, (4) de in deze periode verzamelde krantenknipsels over roofvogels in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee, en (5) gesprekken met (oud)-leden van de RNKD, (oud)-boswachters van PWN

en anderen met wie ik de afgelopen jaren ‘bij toeval’ over aanvallende roofvogels in het Noord-Kennemerlands Duin in gesprek raakte².

Boomvalk

In 1994 publiceerde Huub Huneke in ‘De Winterkoning’ een artikel over ‘Boomvalken in het Noordhollands Duinreservaat’. Hij doet daarin verslag van het onderzoek naar Boomvalken dat hij in de periode 1986-93 uitvoerde. In eerste instantie richtte Huub zich op de gebieden Heemskerk en Castricum. Samen met Dick en André Dekker onderzocht hij later ook de gebieden ten noorden daarvan. Dat onderzoek zou uiteindelijk tot en met 1998 doorlopen. In dat jaar werd door de Boomvalk in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee voor het laatst succesvol gebroed (Vroege 2012b). “Op één uitzondering na is er nooit naar nesten met eieren of jongen geklommen”, zo schrijft Huub in bovengenoemd artikel. Dick Dekker vertelt echter dat hij in gebied Bakkum-Egmond (dat hij met zijn broer André onderzocht) en het gebied ten noorden van Egmond (dat ze vanaf 1992 met zijn allen onderzochten) als dat mogelijk was altijd naar de nesten van Boomvalken klom. Door de volwassen vogels werd hij daarbij ‘vaak’ aangevallen. De vogels alarmeerden in zo’n geval niet alleen, maar voerden ook duikvluchten uit. Geraakt werd hij daarbij nooit. In het artikel van Huub en in de verslagen van de in 1994 opgerichte Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin is over deze aanvallen door Boomvalken echter niets terug te vinden.

Uit de door Huub geraadpleegde notitieboekjes blijkt dat hij in de periode 1986-93 niet één keer, maar drie keer naar een nest met eieren of jongen van een Boomvalk is geklommen (2x tijdens de eifase, 1x tijdens de jongenfase). Daarnaast klom hij twee keer naar het nest vlak nadat de jongen waren uitgevlogen. Slechts in één van die gevallen werd door de volwassen vogels fel gealarmeerd. Dat was bij één van de nesten waarbij de jongen al waren uitgevlogen. Aangevallen werd hij daarbij niet. In de periode 1994-98 klom Huub tijdens het broedseizoen in totaal dertien keer naar een nest van een Boomvalk (2x tijdens de eifase, 8x tijdens de jongenfase, 3x nadat de jongen net waren uitgevlogen of gepredeerd). Ook daarbij was een geval waarbij door de volwassen vogels fel werd gealarmeerd zonder dat hij werd aangevallen. Dat was andermaal bij een nest waarbij de jongen net waren uitgevlogen.

In vier gevallen werd Huub daadwerkelijk door een van de volwassen vogels aangevallen. Dat gebeurde in totaal dus in 22% van de gevallen dat hij tijdens het broedseizoen naar het nest van een Boomvalk klom³. De eerste keer was op 30 juni 1994 bij de Karpervijver in gebied Bakkum-Egmond: “Vrouwetje bij aankomst op het nest

2 Het Noord-Kennemerlands Duin (NKD) bestaat uit het Noordhollands Duinreservaat (NHD) en de Schoorlse Duinen. Het NHD wordt beheerd door PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland, de Schoorlse Duinen door Staatsbosbeheer. In het NKD kunnen zes deelgebieden worden onderscheiden: Schoorl, Bergen, Wimmenum, Bakkum-Egmond, Castricum en Heemskerk.

3 De aanvallen vonden plaats in een van de vier gevallen (25%) dat Huub tijdens de eifase naar het nest klom, in een van de negen gevallen (11%) dat hij in de jongenfase naar het nest klom en in beide gevallen (100%) dat hij naar het nest klom nadat de jongen net waren gepredeerd. In twee van de drie gevallen (67%) dat hij naar het nest klom net nadat de jongen waren uitgevlogen, werd hij niet aangevallen maar werd door de volwassen vogels wel fel gealarmeerd.

aanwezig. Prooibrengst mannetje. Vrouwje van het nest af en ik direct de boom in.” “Drie eieren in een ietwat scheefgezakt, niet al te ruim nest.” “Beide adulte boomvalken vlogen tijdens mijn aanwezigheid bij hun nest boven mij, scheerden 1x vlak over mij heen. Vleugelgesuis. Ze kekkeren geen moment. Direct na de nestcontrole ben ik vertrokken.” De tweede keer was op 14 juli 1994: “De Mient tussen Bakkum en Egmond. Samen met Dick Dekker om 18:30 uur gezocht naar het nest. Al snel gevonden. Er heen geklommen. Drie schitterende, schetige donspulletjes van 2-4 dagen oud met volgevreten ronde buikjes. 1x het gierende geluid van de vleugels van een stootduikende adulte vogel boven mij. 1x een stootduik waar ik de vogel recht op mij af zie komen en tegen twee razendsnel naderende zwarte baardstrepen aankijk. Furieus was zij/hij. Beide adulten voorts rondvliegend, maar géén fel alarm of gekkek.”

De andere twee keer dat Huub bij een nestcontrole door een volwassen Boomvalk werd aangevallen vonden plaats vlak nadat de jongen waren gepredeerd, waarschijnlijk door een Havik. Bloemberg, Heemskerk, 12 augustus 1995: “Op het nest constateer ik kleine stukjes boomvalkeischaal en enkele witte donspulveertjes. Even stootduikt een adulte boomvalk niet fanatiek op mij. Gepredeerd nest besluit ik. Meteen al vanaf aankomst een (klagend) roepende Havik uit bos ten ZW van het boomvalknest.” Grote Stuk, Heemskerk, 8 augustus 1998: “Circa 15 minuten na onze installatie onder de berk kwam het vrouwje kekkerend los vanuit een populier. Fel kekkerend, stootduikend boven het nest. Tot 6x aan toe. Daarna terug naar de populier, mijns inziens wachtend op man met prooi. Die kwam na 15 minuten. Prooi overgave waarschijnlijk in populier.” Het vrouwje vliegt een aantal keer met prooi naar het nest, maar keert vervolgens ook weer met prooi terug. “Plots alarmeren beide even en cirkelen boven nestbos. Vrouw terug in den. Plukt en eet zelf de prooi. Het gedrag van de valken doet mij, in overleg met de anderen, besluiten het nestbos in te gaan om poolshoogte te nemen. Of er loopt een collega roofvogelaar in het bos of er is iets anders aan de hand. Een roofvogelaar zie ik niet. Dus klim ik naar het nest. Twee meter eronder zie ik op de nestrand een korte slagpen hangen. Ik vermoed direct predatie. Wanneer ik mijn hoofd om de hoek van het nest steek zie ik een volledig geplukt verenpakket van één van de twee jongen; half uitgegroeide veren, dikke bloedspoelen, buik- en borstveren. Voorts is het nest leeg. Terug in het bos struin ik even rond de nestboom en vind een plukje borst/buikveren. Teruggekomen bij de twee vrienden. Zij doen verslag van het gedrag van de nu kinderloze boomvalkouders. Fel waren de boomvalken toen ik in de boom vertoefde. Ik heb daar niets van gemerkt omdat het zo'n indruk op mij maakte dat ik bijna life aanwezig ben geweest van nestpredatie.”

Sperwer

De oudste melding van een aanvallende Sperwer die mij bij het verzamelen van gegevens voor dit artikel ter oren kwam, is afkomstig van Martin Visser, de oud-boswachter van PWN die woont bij ‘Kijk-Uit’ – het voormalige jachthuis in de binnenduinrand bij Castricum waar de roofvogelaars uit gebied Castricum op zaterdagmorgen altijd samenkomen. Hij vertelt dat hij omstreeks 1990 bomen en planten inventariseerde rond de Bloemberg in gebied Heemskerk toen hij, op het moment dat hij een lariks-

bosje binnenstapte, werd aangevallen door een Sperwer. De Sperwer dook daarbij naar zijn hoofd: hij voelde hem over zijn hoofd suizen, maar werd niet geraakt. Martin is onmiddellijk weggegaan en een maand later teruggekomen om zijn inventarisatie af te ronden. Toen werd hij door deze Sperwer niet meer lastig gevallen.

In het eerste jaar dat ik meedeed aan het roofvogelonderzoek in gebied Castricum – 2000 - had ik een soortgelijke ervaring. Op 26 juni liep ik in mijn eentje naar het sperwernest in een sparrenbosje langs de Geversweg waar dat jaar met succes werd gebroed, toen het vrouwtje luid alarmerend kwam aanvliegen en op het moment dat ik de aftocht blies van achteren naar mijn hoofd dook. Net als Martin Visser 10 jaar eerder werd ik daarbij niet geraakt, maar voelde ik de vogel wel over mijn hoofd suizen. In de afgelopen 15 jaar was dit de enige keer dat ik als niet-klimmer bij een nestcontrole in gebied Castricum door een roofvogel ben aangevallen.

Aanvallen door Sperwers zijn niet altijd schijnaanvallen. Zo vertelt Dick Dekker – tot 2005 actief in gebied Bakkum-Egmond en daarna nog lange tijd een van onze vaste klimmers – dat hij bij het klimmen naar roofvogelnesten wel eens een vrouwtje Sperwer ‘in zijn nek’ heeft gehad. Dat was op 30 juni 2005 in hetzelfde sparrenbosje langs de Geversweg waar ik op 26 juni 2000 een schijnaanval te verduren kreeg. Zou dit hetzelfde vrouwtje zijn geweest? In de periode 2000-05 werd door haar op deze locatie dan ieder jaar met succes gebroed. Dick heeft aan de aanval van dit Sperwervrouwtje geen letsel overgehouden. Dat was overigens meer geluk dan wijsheid: terwijl hij naar boven klom, begon het juist een beetje te regenen en hij had daarom zijn capuchon opgezet. Toen het vrouwtje Sperwer aanviel, bleef zij vervolgens met haar klauwen in zijn capuchon hangen.

Niet iedereen heeft echter zoveel geluk. Zo vertelt Luc Knijnsberg – vanaf 1997 boswachter bij PWN en de jaren daarvoor al actief in de roofvogelwerkgroep - dat hij zijn broer een keer had meegenomen naar een sperwernest in de binnenduinstrand bij Wimmenum. Dat nest bevond zich in de enige den in een klein eikenbosje. De nestboom bevond zich op nog geen 10 meter van het voetspoor dat daar langs voerde. Als er mensen langs dat voetspoor liepen gebeurde er niets. Als iemand een stap in dat bosje zette, reageerde het vrouwtje echter ongemeen fel. Dat was althans zo in de jongenfase. In de eifase bleef ze rustig op het nest zitten. Wat er steeds gebeurde, is dat het vrouwtje eerst fel alarmeerde en een keer of drie rondvloog. De vierde keer viel ze echt aan. Luc had zijn broer nog gewaarschuwd: je moet wel duiken als ze aanvalt. Zijn broer vond dat wat overdreven. Hij had vervolgens wel de krassen van haar klauwen in zijn kop staan.

Ruud Kok maakt melding van een soortgelijk geval. Hij nam ooit zijn vader mee naar een sperwernest in het Sappenbos in gebied Castricum. Dat was vóór 1998. Ze waren net naar het sperwernest toegelopen toen een van de volwassen vogels recht op hen kwam aanvliegen. Zijn vader draaide zich met zijn rug naar de Sperwer toe en die zette vervolgens zijn of haar klauwen in zijn hoofd. Van het eerst uitvoeren van schijnaanvallen was in dit geval geen sprake.

Uit de verslagen van de roofvogelwerkgroep blijkt dat het broedgeval waarover Luc Knijnsberg rapporteert, plaatsvond in 1995 en het broedgeval waarover Ruud Kok rapporteert waarschijnlijk in 1996. In 1996 broedde het sperwervrouwtje uit gebied

Wimmenum – dat overigens geringd was - in hetzelfde bosje als in 1995, maar dan in een eik. Ook dat jaar was het vrouwtje “ongekend fel als bezoekers in de buurt van het nest komen als er jongen zijn”. Nestbezoek was “onmogelijk”. Steeds was sprake van succesvolle broedgevallen (Levering & Vlugt 1995; Knijnsberg, Levering & Vlugt 1996).

De enige andere meldingen van aanvallende Sperwers in de verslagen van de roofvogelwerkgroep zijn afkomstig uit 2001 – het jaar met een recordaantal van 26 broedgevallen van de Sperwer in het Noord-Kennemerlands Duin (19 succesvol, 7 mislukt). In dat jaar was sprake van drie gevallen van aanvallende Sperwers, alle in gebied Schoorl. “Het paartje in het midden van gebied Schoorl was nogal agressief aanwezig als het nestbos bezocht werd. Rakelings vlogen beide vogels luid alarmerend langs de onderzoekers bij betreding van het perceel.” Bij twee nesten in het noorden van gebied Schoorl waren alleen de vrouwtjes agressief. “In de ei-fase vlogen beide vogels bij benadering van de boom van het nest en kwamen niet meer in de buurt.” In de jongenfase, waarin net als in de eifase naar het nest werd geklommen, werd het controleren van de juvenielen echter een “hachelijke zaak”. “Beide vrouwtjes sperwer vlogen enkele keren snel rakelings langs de onderzoeker, die de jongen liet voor wat ze waren en als een speer weer naar beneden ging.” Ook in deze drie gevallen brachten de Sperwers met succes jongen groot (Dekkers 2001).

Dick Dekker vertelt tenslotte dat rond het jaar 2000 ook het vrouwtje Sperwer dat broedde in een sparrenbosje bij de Karpervijver in gebied Bakkum–Egmond schijn-aanvallen uitvoerde als je het bos in kwam lopen, soms wel 2-3x. Dat gebeurde zeker een jaar of 3-4 achter elkaar. Al die jaren heeft die Sperwer daar met succes gebroed. In die tijd werden in het Noord-Kennemerlands Duin jonge roofvogels nog niet geringd. Dat gebeurde pas vanaf 2004. Door Dick werd bij nestcontroles echter wel met enige regelmaat naar nesten geklommen. Anders dan door het vrouwtje bij de Geversweg in gebied Castricum, is hij door het vrouwtje bij de Karpervijver in gebied Bakkum-Egmond nooit geraakt.

In totaal zijn uit de afgelopen 25 jaar dus tenminste 12 gevallen van aanvallende Sperwers in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee bekend. Daarbij zijn tenminste acht vrouwtjes betrokken. Vrijwel alle slachtoffers waren roofvogelaars (en hun familieleden). Eenmaal werd een niet-roofvogelaar slachtoffer. Tien van die aanvallen op roofvogelaars vonden plaats in de periode 1995-2004, de eerste tien jaar van het onderzoek van de RNKD. Twee maal werd het slachtoffer daarbij geraakt. In die periode was in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee sprake van 168 broedgevallen van de Sperwer (129 succesvol, 39 niet succesvol). Bij tenminste 6% van die broedgevallen werden de onderzoekers dus door de oudervogels aangevallen en bij tenminste 1% van die broedgevallen ook geraakt. In de periode 2005-14 was in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee sprake van 80 broedgevallen van de Sperwer (52 succesvol, 28 niet succesvol). Uit die periode is, opmerkelijk genoeg, slechts één geval van een aanvallende Sperwer bekend. Daarbij werd de nestcontroleur geraakt. Dat gebeurde dus bij tenminste 1% van de broedgevallen.

Havik

Ook van Haviken is bekend dat die roofvogelaars die in de jongenfase hun nest controleren kunnen aanvallen (Bijlsma 2008, 2012). In de verslagen van de RNKD van de afgelopen 20 jaar zijn hiervan een aantal voorbeelden te vinden. Die blijken betrekking te hebben op twee vrouwtjes⁴. Zo werd in het verslag over 2006 over een Havik in gebied Bergen opgemerkt: “Opvallend was dat het vrouwelijk exemplaar haar jongen fel beschermde. Degene die het nest benaderde werd door haar aangevallen, een stootduik tot op een meter of 5 was het gevolg: snel weg wezen!” (Levering 2006).

In 2008, 2009, 2010 en 2011 was er een vrouwtje Havik bij de Paardenweide in gebied Schoorl die het ringen van de jongen vrijwel onmogelijk maakte, terwijl ze bij normale nestbezoeken vaak wel in de buurt was maar niet van zich liet horen: “Tijdens één van de ringsessies bleek één adulte vrouw opvallend fel. De klimmer werd tijdens het klimmen luid alarmerend bestookt” (Levering 2008). “Het vrouwtje was tijdens de ringsessie uitzonderlijk fel en viel de klimmer via duikvluchten luid roepend aan. Al bij de eerste aanval werd de klimmer op de rug geraakt. Gezien dit felle gedrag is dit hetzelfde adulte vrouwtje als vorig jaar” (Levering 2009). “Vorig jaar is Jeroen tijdens het klimmen naar het nest halverwege teruggekeerd vanwege een aanval van het luid kekkerende vrouwtje, dit jaar hield hij het al eerder voor gezien. Hetzelfde vrouwtje voerde weer enige charges uit” (Levering 2010). In 2011 maakte dit vrouwtje gebruik van een nieuw nest. De klimmer was dat jaar niet Jeroen Walta, maar Huub Huneker. Ook die werd een aantal keer aangevallen, maar niet geraakt, zo vertelt Jan Stok. Net als in 2008 werden in 2011 de jongen echter wel geringd.

Opvallend is dat alle vijf aanvallen plaatsvonden in de periode 2005-14. In die periode was in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee sprake van 191 broedgevallen van de Havik (161 succesvol, 30 niet succesvol). Bij tenminste 3% van die broedgevallen werden de onderzoekers dus door het vrouwtje aangevallen en bij tenminste 1% van die broedgevallen ook geraakt. In de periode 1995-2004 was in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee sprake van 180 broedgevallen van de Havik (159 succesvol, 21 niet succesvol). Ook uit die periode is een geval van een aanvallende Havik bekend. Het slachtoffer was echter geen roofvogelaar die in de jongenfase het nest controleerde, maar iemand uit het algemene publiek.

Op 10 juni 2001 vertelde mijn buurman Cock Reijnders – behalve een fanatiek vogelaar, ook een fanatiek sporter – dat rond 27 mei in het bos ten noorden van de ‘Wei van Brasser’ een trimmer uit de schaatsgroep was aangevallen door een ‘Buizerd’. Betrokkene was in zijn eentje een smal zijpad van de Herderslaan ingelopen. De ‘Buizerd’ was van achteren komen aanvliegen en had zijn of haar klauwen in het voorhoofd van de trimmer gezet: het bloed liep in zijn ogen. Bij nader onderzoek bleek het

4 Dook Vlucht en Antoine de Reus (2014) rapporteerden onlangs in dit tijdschrift over hun ervaringen met een derde havikvrouwtje dat, soms samen met haar partner, de nestcontroleur fel aanviel en in één geval ook daadwerkelijk verwondde. In de samenvatting van dat artikel wordt vermeld dat dit nest zich in de duinen van Noord-Holland bevond. Dat is echter niet juist. Dit nest bevond zich wel in Noord-Holland, maar niet in het duingebied.

in dit geval echter niet te zijn gegaan om een Buizerd, maar om een Havik. Die had dat jaar vlak langs dat zijpad van de Herderslaan een nest gebouwd. Betrokkene was waarschijnlijk een van de eersten die daar in de loop van dat seizoen is langsgelopen: maart en april waren uitzonderlijk nat en rond de Herderslaan stonden veel paden onder water. Pas in mei werd het weer beter en begonnen de paden langzaam op te drogen. Onduidelijk is of dit incident in 2001 de plaatselijke pers heeft gehaald. Een jaar later gebeurde dat wel. In een artikel in het Noordhollands Dagblad van 22 juni 2002 schreef Jan Butter: “Helemaal ongevaarlijk is de havik overigens niet. Wie toevallig op een uitgevlogen jonge havik stuit, kan wel eens zijn boze ouders achter zich aan krijgen.” Daarbij verwees hij naar de aanval van het jaar daarvoor in het bos ten noorden van de ‘Wei van Brasser’.

Foto 2. Jeroen Walta bij nestcontrole aangevallen door vrouwtje Havik, Paardenweide, Schoorl, 17 juni 2009 (Martijn de Jonge). *Climber to nest being attacked by female Goshawk, Schoorl, 17 June 2009.*

Buizerd

Niet alle aanvallen door een ‘Buizerd’ in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee hebben echter betrekking op een Havik. In het noorden van de Grote Driehoek in gebied Bakkum-Egmond werden voorbijgangers echt door een Buizerd aangevallen. Dat was waarschijnlijk in 2001 of 2002: toen waren er op die plek (succesvolle) broedgevallen (Dekkers 2001; Vlucht & de Reus 2002). Dick Dekker kan zich het nest

waarop deze Buizerds broedden nog goed herinneren: dat bevond zich boven een pad. Of door deze Buizerd mensen zijn geraakt, weet hij niet. Zelf weet ik nog wel dat een van de paden op een gegeven moment met linten was afgesloten. Dat wekt de suggestie dat er destijds meer aan de hand is geweest dan een schijnaanval door een Buizerd. In 2003 was sprake van een aanvallende Buizerd in gebied Heemskerk: “In april zijn twee trimmers aangevallen door (vermoedelijk) een Buizerd nabij parkeerplaats Oudendijk”. Of die trimmers zijn geraakt, is niet bekend. Wel is bekend dat die Buizerds dat jaar met succes jongen hebben groot gebracht (Vlugt & de Reus 2003). Behalve deze melding van een aanvallende Buizerd uit april 2003, is er uit gebied Heemskerk ook een melding van 17 augustus 2008. Die eerste melding is uitzonderlijk vroeg, de ander uitzonderlijk laat (Sevink & Bijlsma 2013). Hoe een en ander te verklaren, is alleen bij de melding van 17 augustus 2008 duidelijk. Paul van der Linden, boswachter bij PWN, kreeg toen de melding dat achter de Kruisberg een fietser was aangevallen door een Buizerd. Eenmaal ter plaatse bleek het te gaan om een eerstejaars vogel die nogal mager was en door de harde wind waarschijnlijk bij toeval tegen de borst van een fietser was aangevlogen.

Op 14 januari 2013 vond in gebied Castricum een nog merkwaardiger incident plaats. Jan Visser was op de Vinkenbaan Castricum 's middags meeuwen aan het vangen. Hij had op de baan tussen de slagnetten brood gelegd en had de luiken van de vinkershut gesloten. Door een kijkgaatje in een van deze luiken hield hij de situatie op de baan in de gaten. De meeuwen lieten nog even op zich wachten, maar er kwam wel een Buizerd aanvliegen. Die landde op een van de paaltjes tussen de hut en de slagnetten. Jan hoopte dat hij op de baan zou landen. In plaats daarvan vloog de vogel echter recht op de hut af en haalde met zijn klauw uit naar het kijkgaatje – kennelijk had hij Jan's glimmende oog gezien. Net op tijd deinsde Jan terug. Zijn oog werd niet geraakt, maar hij had wel een hele kras onder zijn oog en bloedde als een rund. Meeuwen heeft hij die middag niet meer gevangen.

Klein Johanna's Hof

Behalve dit incident op Vinkenbaan Castricum is de afgelopen jaren in gebied Castricum ook sprake geweest van 'gewone' aanvallen van Buizerds. Zo werd Jan Schermer - vanaf 2006 in dit gebied als roofvogelaar actief - in 2005 als trimmer aangevallen bij 'Klein Johanna's Hof'. Op een warme zomerdag liep hij om een uur of drie 's middags in noordelijke richting over het pad dat dit naaldbos scheidt van het open duingebied toen de Buizerd hem van achteren aanviel. Jan zag de schaduw voor zich en bukte, waarop de vogel rakelings over hem heen schoot. Het was niet voor het eerst dat een Buizerd broedde in 'Klein Johanna's Hof': in de periode 2000-04 waren er ieder jaar succesvolle broedgevallen. Daarbij werden steeds nieuwe nesten gebruikt. In 2005 broedde de Buizerd aan de westzijde van het bos, vlak langs het pad. Ook dat was niet nieuw. Toch was dit, voor zover bekend, het eerste jaar dat een voorbijganger door deze Buizerd werd aangevallen. Zou in 2005 een van de volwassen vogels een ander exemplaar zijn geweest dan de jaren daarvoor?

In 2006 broedde de Buizerd andermaal aan de westzijde van Klein Johanna's Hof en ook dit jaar werden met succes jongen groot gebracht. Eind juni/begin juli wer-

den 's morgens door deze vogel twee trimmers aangevallen. In het Nieuwsblad voor Castricum doen zij hun verhaal: "Daar waar het bos in het duin overgaat, botste er plotseling een vogel tegen me aan. Hij schampte me. Ik dacht: een 'botsing' en liep weer verder. Toen voelde ik opeens een enorme klap tegen mijn achterhoofd. Ik viel voorover in het zand. Toen zag ik de vogel wegvliegen, hij leek op een buizerd. Pas thuis ontdekte ik dat het dier me verwond had, ik heb enkele sneden in mijn hoofd." En: "Ik liep in het begrazingsgebied toen ik een grote vogel vlak langs zag vliegen. Ik ging weer verder en opeens voel ik: pak! bovenop mijn hoofd. Ik schrok me te pletter, dacht eerst nog aan een tak. Toen zag ik de vogel die van achteren was gekomen voorbij zeilen. Daarna kwam ie nog één keer laag overvliegen" ('Buizerds vallen hardlopers aan', 5 juli 2006). Om verder onheil te voorkomen sloot PWN, net als eerder in de Grote Driehoek in gebied Bakkum-Egmond, het bospad aan de zuidzijde van 'Klein Johanna's Hof' met linten af.

In 2007 leek het Buizerdpaar van 'Klein Johanna's Hof' voor het eerst sinds jaren niet te broeden. Op 5 juli werd ik echter gebeld door Simon Aardenburg, boswachter bij PWN, met de mededeling dat in het loofbos ten oosten van 'Klein Johanna's Hof', aan de andere kant van de Johanna's weg, op 3 juli een trimmer was aangevallen door een Buizerd. Op 7 juli vonden wij daar in een eik een nest met twee grote jongen. In 2008 broedde dit Buizerdpaar weer aan de westzijde van 'Klein Johanna's Hof' en ook dat jaar werden weer voorbijgangers aangevallen. In 2009 werd in dit territorium voor het eerst sinds jaren niet gebroed. In 2010 gebeurde dit weer wel, aan de noordzijde van 'Klein Johanna's Hof'. Aanvallen op mensen werden dat jaar echter niet gemeld. In 2011 werd andermaal niet gebroed. Om in het Noordhollands Duinreservaat meer bloemrijke graslanden te creëren, werd in de wintermaanden het westelijk deel van 'Klein Johanna's Hof' vervolgens door PWN gekapt.

In 2012 bouwden de Buizerds daarop een nest in het oostelijk deel van 'Klein Johanna's Hof', niet ver van de Johanna's weg. Daarop werden met succes jongen groot gebracht. In 2013 werd niet gebroed. In 2014 werden andermaal met succes jongen groot gebracht. Dat gebeurde op een nieuw nest, in dezelfde nestboom. In 2014 hebben de Buizerds van 'Klein Johanna's Hof' voor zover bekend geen voorbijgangers aangevallen. In 2012 gebeurde dat wel. Een van de slachtoffers was Jan Schermer. Hij liep op 28 juni tijdens het trimmen om een uur twee, drie in zuidwestelijke richting over het pad dat van de Johanna's weg naar de zuidkant van 'Klein Johanna's Hof' voert toen hij volkomen onverwacht werd aangevallen. Het was net alsof hij een klap met een natte dweil op zijn hoofd kreeg. De Buizerd ging twintig meter verderop in een boom zitten. Jan liep gewoon door en werd niet nog een keer aangevallen. Pas later bleek dat hij toch aardig was geraakt: hij had twee krassen op zijn hoofd van ongeveer een cm. Voor de zekerheid heeft hij bij de huisarts een tetanusprik gehaald. Behalve Jan is eind juni/begin juli 2012 ook een vrouwelijke trimmer aangevallen. Dat gebeurde op hetzelfde pad, toen de vrouw met wie zij aan het trimmen was net moest plassen en zij alleen nog een stuk doorliep. Betrokkene werd tot drie keer toe aangevallen en bij een van die aanvallen ook geraakt. Ook zij kwam thuis met de krassen in haar hoofd. Haar man, die ik samen met Jan Schermer bij toeval in het duin ontmoette, vindt dat wij als roofvogelaars een prachtige hobby hebben. Op

Buizerds heeft hij het echter niet meer zo: net als zijn vrouw was hij van dit voorval toch wel erg geschrokken.

Glopstukken

Behalve bij ‘Klein Johanna’s Hof’ zijn de bezoekers van gebied Castricum ook in de Glopstukken een aantal jaren achter elkaar aangevallen door een Buizerd. De eerste melding kwam op 5 juli 2007 van Simon Aardenburg, tijdens hetzelfde telefoontje waarin hij vertelde over de aanval op een trimmer in het loofbos ten oosten van ‘Klein Johanna’s Hof’. Ook bij de aanval in de Glopstukken was een trimmer het slachtoffer. Deze aanval vond op 5 juli ’s avonds plaats, vlakbij de plek waar de Leplaan uitkomt op de Van Oldenborghweg. Niet ver daar vandaan vonden wij op 7 juli in een den een nieuw nest, met daarbij in de buurt drie grote jongen. De laatste keer dat de Buizerd in de Glopstukken broedde, was in 2004. Dat was op een nest in het noorden van het gebied⁵. In 2007 vonden wij in het noordoosten van de Glopstukken al een nieuw nest waarop met succes werd gebroed. Daar kwam, na de tip van Simon, dit tweede nest in het noordwesten van de Glopstukken bij.

In 2008 was slechts sprake van één succesvol broedgeval van de Buizerd in de Glopstukken. Er werd dat jaar gebruik gemaakt van het nest uit 2004, in het noorden van het gebied. Het Buizerdpaar dat hier broedde, was waarschijnlijk het paar uit het noordwesten van de Glopstukken in het jaar daarvoor. Ook in 2008 werden namelijk weer voorbijgangers aangevallen – iets dat ik bij het schrijven van het eerdergenoemde artikel in ‘De Takkeling’ over het hoofd zag (Vroege 2012a).

In 2009 broedde dit buizerdpaar voor het eerst in het zuidwesten van de Glopstukken, vlak langs de Van Oldenborghweg – een belangrijke noord-zuidverbinding voor fietsers door het Noordhollands Duinreservaat. Het nest werd op 9 juni ontdekt door boswachter Paul van der Linden, “na herhaalde meldingen van een Buizerd die trimmers aanviel – hetgeen in de plaatselijke media behoorlijk wat aandacht kreeg” (Levering, 2009). Zowel op zaterdag 6 juni als op zondag 7 juni werd een trimmer aangevallen. In het Nieuwsblad voor Castricum doet een van hen verslag: “Ik ben tijdens het hardlopen in de duinen aangevallen door een roofvogel. Aangezien ik op het fietspad liep op de Van Oldenborghweg, nabij de strandopgang van Castricum, had ik eerst het idee dat iemand me voor mijn hoofd sloeg of dat ik een steen tegen mijn achterhoofd had gehad. Toen ik echter naar rechts richting de bosrand keek, zag ik een grote roofvogel wegvliegen. Het bleek, na navraag gedaan te hebben bij bezoekerscentrum De Hoep, te gaan om een buizerd. Het enige wat ik er aan over heb gehouden zijn twee sneetjeën van circa twee centimeter en lichte hoofdpijn. Kortom, met mij komt het wel goed, het is alleen wel een waarschuwing aan anderen dat het bos niet zonder gevaren is, met

5 In 2005 keerde dit buizerdpaar terug naar het Commissarisveld – het voor het publiek afgesloten bos in gebied Bakkum-Egmond dat zich ten noorden van de Glopstukken, aan de andere kant van de Zeeweg bevindt. Daar werd dat jaar gebroed op het nest dat in 2004 door een Havik werd gebouwd, maar waarop niet succesvol werd gebroed. (Op 3 april werd het mannetje Havik dood bij het nest gevonden.) In 2006 broedde de Havik zelf weer op dit nest en verhuisde de Buizerd naar een nest in de uiterste zuidwesthoek van het Commissarisveld. In 2007 bouwde de Havik een nieuw nest dat zich dichterbij dit buizerdnest bevond. De Buizerd verhuisde daarop naar de Glopstukken, aan de zuidkant van de Zeeweg.

name als je kleine baby's en kinderen mee hebt" ('Buizerd valt aan', 10 juni 2009). Door Paul werden langs de Van Oldenborghweg waarschuwbordjes geplaatst. Toch werd ook op 13 juni nog een trimmer aangevallen. Die raakte niet gewond, al werd door de Buizerd wel een pluk haar meegenomen.

In 2010 broedde dit buizerdpaar weer in het noordwesten van de Glopstukken, net als in 2007. Op 14 juni meldde Paul van der Linden dat deze Buizerds andermaal bezig waren mensen te "terroriseren". Langs de Van Oldenborghweg werden door hem weer waarschuwbordjes geplaatst. Ook op een van de paden door de Glopstukken werd een voorbijganger aangevallen: "Ik ben donderdagmiddag 17 juni om 17.00 uur gaan wandelen in duinen in Castricum, op de gele route bij restaurant Johanna's Hof. Halverwege kreeg ik een klap op mijn hoofd, althans, zo voelde het. Het leek wel alsof iemand een steen op mijn kruin gooide. Ik schrok en zag een grote buizerd voor mij wegvliegen. Waarschijnlijk kwam de vogel van bovenaf in een duikvlucht en heeft hij mij van achteren aangevallen. Mijn hoofd deed pijn en het bloedde. Ik schrok en ben direct naar huis gegaan en heb de huisarts gebeld. Ik heb de wonden van zijn klauwen in mijn hoofd (kruin) staan. De buizerd wilde waarschijnlijk zijn nest beschermen. PWN heeft borden geplaatst waarin zij waarschuwen voor de buizerd. Ik weet nu uit eigen ervaring dat deze borden zeker niet overdreven zijn. De buizerd neemt het beschermen van zijn nest wel erg serieus!" (Mantel 2010).

In 2011 broedde dit buizerdpaar, net als het jaar daarvoor, in het noordwesten van de Glopstukken en ook dat jaar werden door de Buizerds voorbijgangers aangevallen. Van Paul van der Linden hoorden wij dat op 1 juli aan het eind van de middag weer een trimmer was aangevallen door een Buizerd en op zijn hoofd tot bloedens toe was verwond. Het desbetreffende pad werd met linten afgezet. In 2012 verhuisde dit buizerdpaar vervolgens weer naar het zuidwesten van de Glopstukken en ook daar werden met succes jongen groot gebracht. Op 1 juni meldde Paul dat hij waarschuwbordjes had geplaatst: 'De buizerd langs de Oldenborghweg is weer bezig hardlopers het duin uit te jagen. Helaas maakt hij geen onderscheid tussen wel of geen duinkaart.' Op 3 juli bleken bij hem inmiddels 11 meldingen bekend te zijn, alle van aanvallen op trimmers. Later bleek dat ook een fietser was aangevallen. De eerste melding was van 26 mei: de betrokken trimmer was niet geraakt. Hoewel er op dat moment nog geen waarschuwbordjes stonden, had hij al een beetje rekening gehouden met mogelijke aanvallen. Op 27 mei meldde zich bij bezoekerscentrum 'De Hoep' een vrouwelijke trimmer die op haar hoofd gewond was. Ook zij was echter niet boos: ze had alle begrip voor de Buizerd. In 2013 en 2014 bleef het vervolgens rustig in de Glopstukken. In beide jaren werd door de Buizerd alleen aan de zuidkant van de Glopstukken gebroed, waarschijnlijk door een ander broedpaar.

In totaal zijn uit de afgelopen 20 jaar dus 15 gevallen van aanvallende Buizerds in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee bekend, waarvan twee buiten het broedseizoen. Bij de resterende 13 gevallen zijn vier broedparen betrokken. Alle slachtoffers waren mensen uit het algemene publiek. Twee van die aanvallen vonden plaats in de periode 1995-2004. Of de slachtoffers daarbij door de oudervogels werden geraakt, is niet bekend. In die periode was in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee sprake van 223 broedgevallen van de Buizerd (192 succesvol, 31 niet succesvol). Bij

tenminste 1% van die broedgevallen werden voorbijgangers dus door de oudervogels aangevallen. In de periode 2005-14 was in de duinen tussen Camperduin en Wijk aan Zee sprake van 352 broedgevallen van de Buizerd (288 succesvol, 64 niet succesvol). Uit die periode zijn 11 gevallen van een aanvallende Buizerd bekend. In tenminste zes van die gevallen werden één of meer slachtoffers door de oudervogels geraakt. Dat wil zeggen dat in die periode bij tenminste 3% van de broedgevallen voorbijgangers door de oudervogels werden aangevallen en bij tenminste 2% van de broedgevallen de slachtoffers daarbij ook werden geraakt.

Discussie

Roofvogelaars

Aanvallen op roofvogelaars die nestcontroles uitvoeren zijn in het Noord-Kennemerlands Duin alleen bekend van Boomvalken, Sperwers en Haviken, en niet van Buizerds. Aanvallen door Boomvalken komen daarbij naar verhouding het meeste voor: in 11% van de gevallen dat in de jongenfase naar het nest werd geklommen. Bij Bijlsma (2012) gebeurde dat in 8% van de gevallen dat in de jongenfase naar het nest werd geklommen, ongeveer net zo vaak. Net als bij Bijlsma ging het daarbij alleen om schijnaanvallen. In het Noord-Kennemerlands Duin werd de nestcontroleur ook in de eifase een keer door de volwassen Boomvalken aangevallen. Dat gebeurde bij Bijlsma niet. Behalve in de eifase en de jongenfase werd in het Noord-Kennemerlands Duin verder een aantal keer naar het nest van Boomvalken geklommen net nadat de jongen waren uitgevlogen en net nadat de jongen waren gepredeerd. In beide gevallen dat de jongen waren gepredeerd, werd de nestcontroleur door de volwassen vogels aangevallen. Als de jongen net waren uitgevlogen, werd vaak wel fel gealarmeerd, maar was van een aanval geen sprake. Bij Sperwers en Haviken zijn uit het Noord-Kennemerlands Duin geen gegevens bekend over het aantal keer dat in de afgelopen twintig jaar naar een nest werd geklommen en hoe vaak de nestcontroleur daarbij door de volwassen vogels werd aangevallen. Bij deze soorten wordt het aantal aanvallen daarom gerelateerd aan het aantal broedgevallen. Daarbij kunnen ook de aanvallen door roofvogels uit de periode 1995-2004 worden meegenomen. In deze periode werd nog veel minder vaak naar nesten van roofvogels geklommen: pas vanaf 2004 worden in het Noord-Kennemerlands Duin jonge roofvogels geringd⁶.

Aanvallen door Sperwers vonden in de periode 1995-2004 in het Noord-Kennemerlands Duin plaats bij tenminste 6% van de broedgevallen. Bijlsma rapporteert aanvallen door Sperwers bij 5% van de nestcontroles in de jongenfase. Ook die percentages zijn dus van eenzelfde orde van grootte. Door Bijlsma werd in al die gevallen naar het nest geklommen. In het Noord-Kennemerlands Duin werden roofvogelaars twee keer aangevallen toen zij naar het nest klommen, drie keer bij benadering van het nest én bij het klimmen, en vijf keer bij een nestcontrole vanaf de grond. Bij 1% van de

6 Net als bij Bijlsma (2012) is hierbij sprake van 'pseudoreplicatie': sommige broedparen vallen roofvogelaars die nestcontroles uitvoeren jaar in jaar uit aan. Anders dan door Bijlsma worden meerdere aanvallen door hetzelfde broedpaar tijdens één broedseizoen in dit artikel echter niet meegeteld.

broedgevallen werden de nestcontroleurs ook daadwerkelijk door de volwassen vogels geraakt. Bij Bijlsma was dat bij 2% van de nestcontroles het geval. Opvallend is dat dit in het Noord-Kennemerlands Duin steeds gebeurde bij nestcontroles vanaf de grond en dat het in beide gevallen familieleden van roofvogelaars waren die hiervan het slachtoffer werden.

In de periode 2005-14 werden roofvogelaars die in het Noord-Kennemerlands Duin bij Sperwers nestcontroles uitvoerden bij tenminste 1% van de broedgevallen door de volwassen vogels aangevallen. Dat is aanmerkelijk minder vaak dan in de periode 1995-2004. Toch werd in de periode 2005-14 naar verhouding vaker naar nesten van Sperwers geklommen. Het percentage broedgevallen waarbij de nestcontroleur door een van de volwassen vogels is geraakt, is echter hetzelfde als in de periode 1995-2004: 1%. In dat geval ging het om een aanval bij het klimmen naar het nest. Dat roofvogelaars die nestcontroles uitvoeren in 2005-14 minder vaak zijn aangevallen dan in de periode 1995-2004, zou te maken kunnen hebben met het minder agressief worden van Sperwers als gevolg van de toegenomen predatiedruk door Haviken en Buizerds (Vroege 2012b) en/of de afgenomen concurrentie tussen Sperwers onderling. Bij toetsing blijkt het verschil echter niet statistisch significant te zijn. Wel is er sprake van een trend ($\text{Chi-kwadraat}=2.83$, $\text{df}=1$, $0.10 > p > 0.05$). Het zou interessant zijn om de stelling dat Sperwers in de loop van de tijd minder agressief zijn geworden ook nog eens aan de hand van de data van Bijlsma (2012) te toetsen.

Aanvallen door Haviken vonden in 2005-14 in het Noord-Kennemerlands Duin plaats bij tenminste 3% van de broedgevallen. Bijlsma rapporteert aanvallen door Haviken bij 5% van de nestcontroles in de jongenfase. Ook die percentages zijn dus van eenzelfde orde van grootte. Bij 1% van de broedgevallen werden de nestcontroleurs daadwerkelijk door de volwassen vogels geraakt. Bij Bijlsma was dat bij 1% van de nestcontroles het geval. In de periode 1995-2004 werden roofvogelaars die nestcontroles uitvoeren geen enkele keer door Haviken aangevallen. Het verschil tussen beide perioden is statistisch significant ($\text{Chi-kwadraat}=4.78$, $\text{df}=1$, $0.50 > p > 0.25$). Dat in het Noord-Kennemerlands Duin pas vanaf 2004 jonge roofvogels worden geringd en dat in 2005-14 dus veel vaker naar nesten van Haviken is geklommen dan in de tien jaar daarvoor, is echter de meest plausibele verklaring.

Algemene publiek

Aanvallen op mensen uit het algemene publiek zijn in het Noord-Kennemerlands Duin niet alleen bekend van Buizerds, maar ook van andere roofvogels. Omstreeks 1990 werd een boswachter die in gebied Heemskerk bomen en planten inventariseerde aangevallen door een Sperwer, en in 2001 werd in gebied Bakkum-Egmond een trimmer aangevallen door een Havik. Die trimmer dacht in eerste instantie dat hij was aangevallen door een Buizerd. Pas later bleek dat hij zich had vergist. Sevink & Bijlsma (2013) gaan er vanuit dat in alle 30 bij hen gemelde gevallen van aanvallende roofvogels de dader een Buizerd was (conclusie 1). Dat ook elders in het land slachtoffers de roofvogels door wie zij werden aangevallen niet goed op naam hebben gebracht, valt echter niet uit te sluiten.

Tussen Sperwers en Haviken die mensen uit het algemene publiek aanvallen, en

Buizerds die mensen uit het algemene publiek aanvallen, lijkt wel een belangrijk verschil te bestaan. Buizerds vallen voorbijgangers aan op paden in de buurt van het nest die eerder in het broedseizoen nog zonder problemen konden worden gebruikt. Sperwers en Haviken lijken mensen alleen aan te vallen op plaatsen in de onmiddellijke nabijheid van het nest die eerder in het broedseizoen nog niet werden betreden. Ook in het Noord-Kennemerlands Duin zijn de meeste slachtoffers hardlopers (conclusie 5). Van een bias door aandacht voor aanvallende roofvogels op een website voor hardlopers is in dit geval geen sprake. Net als bij Sevink & Bijlsma is er slechts één geval waarbij een wandelaar slachtoffer was: rennende mensen zijn voor Buizerds kennelijk extra bedreigend. Daarnaast was er tenminste één geval waarbij een fietser werd aangevallen. Bij Sevink & Bijlsma waren dat er acht.

Volgens Sevink & Bijlsma vinden aanvallen door Buizerds op mensen uit het algemene publiek uitsluitend plaats in het broedseizoen (conclusie 2a). In het Noord-Kennemerlands Duin blijkt dit niet het geval te zijn. De aanval op één van de ringers van Vinkenbaan Castricum vond plaats op 14 januari en de aanval op een fietser bij de Kruisberg in gebied Heemskerk op 17 augustus. Waarom de Buizerd op Vinkenbaan Castricum met zijn klauw uithaalde naar het oog van één van de ringers, is niet duidelijk. Misschien was hij zich plotseling bewust van gevaar en koos hij vervolgens de aanval. Waarschijnlijker is echter dat hij het oog van de ringer aanzag voor een potentiële prooi. De vermagerde, jonge Buizerd die bij de Kruisberg tegen een fietser aanvoog had waarschijnlijk helemaal niet de intentie om deze fietser aan te vallen, maar werd door de harde wind toevallig tegen hem aangeblazen.

Aanvallen door Buizerds op mensen uit het algemene publiek vinden volgens Sevink & Bijlsma maar zelden plaats: het aantal incidenten per jaar is gering (conclusie 3) ⁷. Bijlsma (2012) schat de kans dat een buizerdpaar een mens op de korrel neemt op 0,05 procent. “Zelfs als we ervan uitgaan dat lang niet alle gevallen in de krant (of mij ter ore) komen, en ik vermenigvuldig de bekende frequentie met tien (een slag in de lucht), dan nog blijft het een zeldzaam fenomeen.” In het Noord-Kennemerlands Duin was in de afgelopen twintig jaar die kans veel groter: in 1995-2004 werden mensen uit het algemene publiek door tenminste 1% en in 2005-14 door tenminste 3% van de buizerdparen aangevallen. Het verschil is niet statistisch significant, maar er is wel sprake van een trend (Chi-kwadraat=3.07, df=1, 0.10>p>0.50). In gebied Castricum, het gebied waarin ik zelf als roofvogelaar actief ben, waren in 2005-14 tenminste 11 gevallen van aanvallende Buizerds op een totaal van 85 broedparen (68 succesvol, 17 niet succesvol). Daar werden voorbijgangers dus door 13% van de buizerdparen aangevallen.

Hoe een en ander te verklaren? Het Noordhollands Duinreservaat is met gemiddeld 750 bezoeken per hectare per jaar een van de drukst bezochte natuurgebieden van Nederland (PWN 2003). Ter vergelijking: in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland bedraagt het aantal bezoeken per ha per jaar 590, in Meijndel bij Den Haag 430, in de natuurge-

7 Van de dertig meldingen van aanvallende Buizerds waarover Sevink & Bijlsma (2013) rapporteren, waren er twee uit 2010, tien uit 2011 en achttien uit 2012 – “géén toename in de tijd, maar een verschil dat samenhangt met de gevolgde wijze van inzamelen”. Met de twee gevallen uit het Noord-Kennemerlands Duin komt het totaal aantal in 2012 op twintig. Uitgaande van tienduizend buizerdparen is de kans dat in ons land een buizerdpaar “een mens op de korrel neemt” (Bijlsma 2012) daarmee 0.2 procent.

bieden op Terschelling 300, in Nationaal Park de Hoge Veluwe 225 (tegen betaling), in de Amsterdamse Waterleidingduinen 211 en op Schiermonnikoog 60 (PWN 2003). Gebied Castricum is binnen het NHD met 1000 bezoeken per hectare per jaar het drukst bezochte deelgebied⁸. Behalve het drukste bezochte deelgebied is gebied Castricum, zoals uit de tabel valt af te leiden, ook het deelgebied met in 2005-14 naar verhouding het grootste aantal broedgevallen van de Buizerd: 8 per 1000 ha per jaar. In vergelijking met de tien jaar daarvoor is het aantal broedgevallen van de Buizerd in gebied Castricum verdubbeld. In 1995-2004 waren de naar verhouding grootste aantallen broedgevallen van de Buizerd te vinden in de gebieden Bakkum-Egmond en Heemskerk: 5 per 1000 ha per jaar. In deze periode waren dit de enige gebieden met meldingen van aanvallende Buizerds. Behalve een hoog bezoekersaantal blijkt ook een hoge dichtheid aan bezette buizerdnesten in dit verband dus heel bepalend te zijn. Veel bezoekers en een hoge dichtheid aan bezette buizerdnesten betekent een naar verhouding grote kans op aanvallen door Buizerds. Een hoge dichtheid aan buizerdnesten betekent waarschijnlijk echter ook meer agressie tussen de buizerdparen onderling en meer agressie naar anderen die henzelf of hun jongen zouden kunnen bedreigen. Die agressie lijkt te lonen: alle roofvogels die in het Noord-Kennemerlands Duin tijdens het broedseizoen mensen aanvielen, hebben voor zover bekend met succes jongen groot gebracht.

Tabel 1. Aantal broedgevallen van Buizerds per deelgebied in het Noord-Kennemerlands Duin in twee periodes (1), idem omgerekend naar aantal broedgevallen per jaar per 1000 ha (2) en het aantal broedgevallen waarbij voorbijgangers werden aangevallen door een van de volwassen vogels (3). *Number of breeding pairs of Buzzards per plot in Noord-Kennemerlands Duin in 1995-2004 and 2005-14 (1), ditto expressed as number of pairs/year/1000 ha (2), and number of pairs where passers-by were attacked (3).*

Gebied <i>Plot</i>	Ha	1995-2004			2005-2014		
		1	2	3	1	2	3
Schoorl	1850	16	1	0	50	3	0
Bergen	1060	31	3	0	32	3	0
Wimmenum	595	7	1	0	9	2	0
Bakkum-Egmond	1553	72	5	1	105	7	0
Castricum	1058	38	4	0	85	8	11
Heemskerk	1160	59	5	1	71	6	0
Totaal <i>Total</i>	7276	223	3	2	352	5	11

8 Op basis van gegevens uit het jaar 2000 schat Marieke Kuipers (PWN) het aantal bezoeken in de gebieden Bergen-Wimmenum, Bakkum-Egmond, Castricum en Heemskerk op respectievelijk 905.000, 1.405.000, 1.055.000 en 595.000 per jaar (totaal: 3.960.000). De oppervlakten van deze gebieden zijn respectievelijk 1655, 1553, 1058 en 1160 hectare (totaal: 5426 hectare). Het jaarlijkse aantal bezoeken per hectare bedraagt daarmee respectievelijk 547, 905, 997 en 513 (gemiddeld: 730). Vanaf 2000 is het aantal bezoeken van het Noordhollands Duinreservaat licht toegenomen (c. 3%). In gebied Heemskerk zal die toename groter zijn: rondom Gasterij Kruisberg – gevestigd in een voormalige werkschuur van PWN midden in het duingebied - en bij hoofdentree Kraaiennest is namelijk sprake van een duidelijke bezoekerstoename.

Dat in 2005-14 in gebied Castricum voorbijgangers werden aangevallen door 13% van de broedparen van de Buizerd betekent niet dat dit gebied in het broedseizoen beter geheel kon worden gemedend: door PWN werden de paden in de buurt van het nest afgezet en als dit niet mogelijk was, werden waarschuwbordjes geplaatst. Die afzettingen en waarschuwingen waren bovendien maar korte tijd nodig. Dat voorbijgangers al in de eifase door een Buizerd worden aangevallen, zoals in april 2003 in gebied Heemskerk, is uitzonderlijk. Voor zover bekend vond in het Noord-Kennemerlands Duin de eerste aanval slechts drie keer plaats voor half juni, zoals ook door Sevink & Bijlsma geschetst. Daarbij ging het steeds om aanvallen door Buizerds van de Glopstukken. Twee maal werd daarbij gebroed in de zuidwesthoek, vlak langs Van Oldenborghweg. De overige vijf keer dat bekend is wanneer de aanvallen plaatsvonden, gebeurde dat pas eind juni/begin juli: in de takkelingenfase en niet halverwege de nestjongenfase (conclusie 2b). Anders dan bij Sevink & Bijlsma vonden die aanvallen ook 's middags plaats, en niet alleen in de ochtend en de avond.

Volgens Sevink & Bijlsma lopen solitaire personen een groter risico om door een Buizerd te worden aangevallen dan meerdere personen bijeen (conclusie 6). Dat blijkt ook in het Noord-Kennemerlands Duin het geval te zijn. In gebied Heemskerk werden, zo blijkt uit het verslag van de roofvogelwerkgroep, in april 2003 twee trimmers aangevallen door een Buizerd. Of hier sprake was van één aanval op twee trimmers of van twee aanvallen op één trimmer is niet duidelijk. Voor zover bekend is in alle andere gevallen steeds één persoon aangevallen. Bij Klein Johanna's Hof werd in 2012 een vrouw aangevallen, net nadat de vrouw met wie zij aan het trimmen was, was achtergebleven. Dat is in dit verband opvallend. Bij deze vrouw kwam de Buizerd na de eerste aanval nog twee keer terug en viel daarbij nogmaals aan. Bij anderen gebeurde dat voor zover bekend hoogstens één keer. Ook in het Noord-Kennemerlands Duin blijkt het aantal aanvallen per persoon dus zelden groter dan drie (conclusie 7).

Net als bij Sevink & Bijlsma vonden voor zover bekend aanvallen door Buizerds tijdens het broedseizoen steeds van achteren plaats en waren zij gericht op het hoofd (conclusie 8). Bij Sevink & Bijlsma waren iets meer dan de helft van die aanvallen raak (conclusie 10). In het Noord-Kennemerlands Duin waren de aanvallen waarbij dit bekend is in een overgrote meerderheid van de gevallen raak. Maar worden aanvallen niet vooral gemeld als zij raak zijn? In deze studie is de kans op oververtegenwoordiging van aanvallen die raak zijn nog groter dan bij Sevink & Bijlsma: een oproep aan mensen uit het algemene publiek die zijn aangevallen door roofvogels om dit soort incidenten te melden werd in dit geval namelijk niet gedaan. Anders dan bij Sevink & Bijlsma konden nadere details over de aanval ook slechts bij uitzondering bij de slachtoffers worden nagevraagd. Van twee mensen die in het Noord-Kennemerlands Duin door een Buizerd zijn aangevallen en daarbij ook zijn geraakt, is bekend dat die vervolgens de huisarts hebben geconsulteerd. Dat rake klappen zelden ernstig genoeg voor doktersbezoek (conclusie 11) kan in ons geval echter niet worden geconcludeerd. Bij de meeste slachtoffers is hierover namelijk niets bekend.

De meeste mensen die door een Buizerd of door een andere roofvogel worden aangevallen zullen daar flink van schrikken, zeker zij als daarbij ook worden geraakt. Dat van de slachtoffers vrijwel niemand aandrang op maatregelen tegen de betreffende

Buizerd – ‘Slechts eenmaal werd gevraagd of het nest niet kon worden verplaatst’ – wordt door Sevink & Bijlsma genoemd als de meest opmerkelijke uitkomst van hun onderzoek: ‘Als dat geen progressie in kennis en denken is, weten wij het niet meer’. Ook in het Noord-Kennemerlands Duin was er ‘compassie met de moeder die haar jongen verdedigde’ en waren de reacties opvallend mild. De wijze waarop medewerkers van PWN het publiek in dezen tegemoet traden, zal daarbij een belangrijke rol hebben gespeeld. Als door een Buizerd ook vrouwen en kinderen (kunnen) worden aangevallen, lijkt de compassie met buizerdmoeders wel minder groot. Zo bleek de man wiens vrouw in 2012 bij Klein Johanna’s Hof werd aangevallen het ‘niet meer zo op Buizerds te hebben’. Eén van de mannen die in 2009 bij de Glopstukken werd aangevallen, waarschuwt in de krant ‘dat het bos niet zonder gevaren is, met name als je kleine baby’s en kinderen mee hebt’. Er is echter geen reden om te veronderstellen dat ouders met kinderen in dit verband extra gevaar lopen. Wie naar verhouding wél een grotere kans lopen om door een Buizerd te worden aangevallen zijn trimmers, helemaal als zij zich alleen in de buurt van het nest van een aanvallende Buizerd begeven en daarbij niet goed om zich heen kijken. ‘Stop even met hardlopen’ is, naast ‘Kijk goed om u heen’ (Foto 1), op bordjes waarmee wordt gewaarschuwd voor aanvallende Buizerds daarom wellicht een goed aanvullend advies.

Mannetje Sperwer (Illustratie: Jan Brinkgreve). *Male Sparrowhawk*.

Dank

Met dank aan allen die mij hun verhaal vertelden over ‘Aanvallende roofvogels in het Noord-Kennemerlands Duin’, aan Marieke Kuipers (PWN) voor de door haar verstrekte informatie over het jaarlijkse aantal bezoeken aan het Noordhollands Duinreservaat, aan Dick Dekker, Huub Huneke, Luc Knijnsberg, Henk Levering, Paul van der Linden, Jan Schermer en Rienk Slings voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel, en aan Martijn de Jonge voor zijn toestemming om de door hem gemaakte foto als illustratie bij dit artikel te gebruiken.

Summary

Vroege J.A. 2015. Raptors attacking people in Noord-Kennemerlands’ dunes. De Takkeling 23: 101-121.

This paper summarizes reports of raptors attacking people in the dunes between Camperduin and Wijk aan Zee. Attacks on members of the local raptor group when visiting nests were recorded for Hobby *Falco subbuteo*, Sparrowhawk *Accipiter nisus* and Goshawk *Accipiter gentilis*. In 1986-98, raptorphiles were attacked twice in 18 cases of climbing Hobby nests; these attacks were feints. In 1995-2004, 10 out of 168 pairs of Sparrowhawks attacked visiting raptorphiles, as compared to 1 out of 80 pairs in 2005-14. In the Goshawk, no attacks were recorded in 1995-2004 but in 2005-14 five out of 191 pairs attacked visitors to the nest (it should be noted that the local raptor group started ringing Goshawk chicks from 2004 onwards, hence a higher frequency of climbing nests after 2004). Most attacks came from two aggressive females. Attacks of raptors on the general public were mostly confined to Buzzards, with single cases for Sparrowhawk and Goshawk. Most Buzzard attacks occurred in late June/early July; two out of 15 cases were recorded outside the breeding season, both relating to incidents not unequivocally attributable to aggression. In the breeding season, most attacks were directed to solitary runners. Buzzards attacked from behind and targeted at the head. Most victims were actually hit, but it is thought that feigned attacks were underreported. Between 1995-2004 at least 1% (2 out of 233 breeding pairs), and between 2005-2014 at least 3% (11 out of 352 pairs) of Buzzard pairs attacked people. Compared to a previous study of raptor attacks throughout The Netherlands (Sevink & Bijlsma 2013), this seems a high proportion of Buzzard pairs attacking people. In Castricum, for example, at least 13% of the Buzzard pairs was recorded to have attacked people in the past decade. It should be noted that the dunes between Camperduin and Wijk aan Zee are among the most frequently visited nature reserves in The Netherlands, i.e. on average 1 million visitors per 1000 hectares per year. This plot also had the highest density of Buzzard pairs in the section of dunes investigated in 2005-2014, i.e. 8 nests per 1000 ha per year.

Literatuur

- Anon. 2006. Buizerds vallen hardlopers aan in duingebied bij Castricum. Nieuwsblad voor Castricum, 5 juli.
- Anon. 2009. Buizerd valt aan. Nieuwsblad voor Castricum, 10 juni.
- Bijlsma R. 1980. De Boomvalk. Kosmos, Amsterdam.
- Bijlsma R.G. 2008. Aanvallende roofvogels en mensen. De Takkeling 16: 208-218.
- Bijlsma R. 2012. Mijn roofvogels. Atlas, Amsterdam/Antwerpen.
- Butter J. 2002. 'Zo'n sperwerjong zien uitvliegen, daar doe je 't voor'. Roofvogelwerkgroep met de camerastok door de duinen. Noordhollands Dagblad, 22 juni.
- Dekkers K. 2001. Verslag roofvogelinventarisatie duinstreek tussen Wijk aan Zee en Camperduin 2001. Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin.
- Huneker H. 1994. Boomvalken in het Noordhollands Duinreservaat. De Winterkoning 29(2): 38-57.
- Knijsberg L., Levering H. & Vlugt D. 1996. Verslag roofvogelinventarisatie duinstreek tussen Wijk aan Zee en Camperduin 1996. Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin.
- Levering H. 2006. Verslag roofvogelinventarisatie 2006. Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin, Castricum.
- Levering H. 2008. Verslag roofvogelinventarisatie 2008. Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin, Castricum.
- Levering H. 2009. Verslag roofvogelinventarisatie 2009. Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin, Castricum.
- Levering H. 2010. Verslag roofvogelinventarisatie 2010. Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin, Castricum.
- Levering H. & Vlugt D. 1995. Verslag roofvogelinventarisatie duinstreek tussen Wijk aan Zee en Camperduin 1995. Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin.
- Mantel R. 2010. Aangevallen in de duinen door een buizerd (Ingezonden). De Castricummer, 23 juni.
- PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland. 2003. Deelgenoten. Beheernota PWN 2003-2012. Velsbroek.
- Sevink H. & Bijlsma R.G.. 2013. Hardlopers in het vizier: aanvallende Buizerds *Buteo buteo* in Nederland. De Takkeling 21: 57-64.
- Vlugt D. & Reus A. de 2002. Verslag roofvogelinventarisatie 2002. Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin, Bergen.
- Vlugt D. & Reus A. de 2003. Verslag roofvogelinventarisatie 2003. Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin, Bergen.
- Vlugt D. & Reus A. de 2014. Ervaringen met een agressieve Havik *Accipiter gentilis*. De Takkeling 22: 230-231.
- Vroege J.A. 2012a. Buizerd *Buteo buteo* en Boommarter *Martes martes* in het Noord-Kennemerlands Duin. De Takkeling 20: 72-75.
- Vroege J.A. 2012b. Predatie van roofvogels door andere roofvogels in het Noord-Kennemerlands Duin. De Takkeling 20: 145-154.

Adres: Laanacker 15, 1902 AK Castricum, j.vroege@casema.nl